

Date: 11th January-2025

LIDERLIK VA UNING TURLARI: IJTIMOY PSIXOLOGIYADA MUHIM TUSHUNCHA

Abdurashidova Gavhar

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Liderlik – bu ijtimoiy psixologiyada asosiy tushunchalardan biri bo'lib, biror guruh yoki tashkilotda insonlarni maqsadga yo'naltirish, boshqarish va ular bilan samarali muloqot qilish jarayonidir. Liderlikning turlari va usullari odamlar o'rtasidagi munosabatlarga, guruhning strukturasi va jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarga ta'sir qiladi. Ushbu maqolada liderlikning mohiyati, uning turlari va har bir turdagi liderlikning ijtimoiy kontekstdagi o'rni tahlil qilinadi. Liderlikning autoritar, demokratiya asosidagi va erkin turdagi shakllari o'zining ijtimoiy psixologik va amaliy jihatlari bilan farq qiladi. Shuningdek, maqolada liderlikning samarali va muvaffaqiyatli bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar, shaxsiy va ijtimoiy xususiyatlar, hamda turli guruhlar va tashkilotlar uchun qanday liderlik usullari eng mos kelishini aniqlashga harakat qilinadi. Liderlik va uning turlari zamonaviy jamiyatda har bir sohada muvaffaqiyatga erishishning kalitidir.

Kalit so'zlar: Liderlik, ijtimoiy psixologiya, liderlik turlari, autoritar liderlik, demokratiya asosidagi liderlik, erkin liderlik, guruh dinamikasi, boshqaruv, motivatsiya, ijtimoiy ta'sir.

Kirish: Liderlik, guruhlar, tashkilotlar yoki jamiyatlarda muhim qarorlar qabul qilish va ularni amalga oshirish jarayonini boshqarish jarayoni sifatida keng tarqalgan tushuncha bo'lib, psixologiya, siyosat, menejment va boshqa sohalarda asosiy ahamiyatga ega. Liderlikning mohiyati, eng avvalo, guruh yoki tashkilotdagi individlar o'rtasida qanday munosabatlar, aloqalar va motivatsiya jarayonlari yuzaga kelishini o'rganishni taqozo etadi. Liderlik, o'z navbatida, turli usullar va turlar orqali amalga oshiriladi. Har bir liderlik turi o'zining ijtimoiy, psixologik va amaliy jihatlari bilan farqlanadi va guruh yoki tashkilotning muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, liderlikning samarali bo'lishi, turli liderlik turlarini va usullarini tanlashda guruhning xususiyatlari, o'zaro munosabatlar, maqsadlar va vazifalar asosida amalga oshiriladi. Ushbu maqolada liderlikning turlari, ularning ijtimoiy va psixologik asoslari, shuningdek, samarali liderlikka olib keladigan omillar va guruhning umumiy rivojlanishiga ta'sir qiladigan mexanizmlar tahlil qilinadi.

Asosiy qism:

1. Liderlikning mohiyati va ahamiyati: Liderlik – bu guruh a'zolarini o'ziga jalb qilish, ularni motivatsiya qilish va maqsadlarga erishishda boshqarish jarayonidir. Liderlik faqatgina rahbarlik emas, balki guruhning strategik maqsadlar sari yo'naltirilishini, ularning o'zaro hamkorlikda ishlashini ta'minlashdir. Liderlikning muvaffaqiyatli bo'lishi guruhning maqsadlariga erishishiga, o'zgarishlarni amalga oshirishga va guruh ichida ijtimoiy va psixologik barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Samarali liderlik ijtimoiy dinamikaning rivojlanishiga, guruh a'zolarining o'zaro munosabatlariga, hamda guruhning umumiy samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Liderning qarorlari, strategiyasi va usullari

Date: 11th January-2025

guruhning yuksalishiga yoki pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, liderlikning ijtimoiy va psixologik ta'siri guruhdagi a'zolarining o'zlarini qanday his qilishlari, o'zaro aloqalari va guruhga bo'lgan munosabatlarini belgilaydi.

2. Liderlikning turlari: Liderlikni turlarga ajratish uning o'zgaruvchan va har xil sharoitlarga moslashuvchan ekanligini ko'rsatadi. Ijtimoiy psixologiyada liderlik turlari ko'plab tadqiqotlar va tajribalarga asoslanadi. Umuman olganda, uchta asosiy liderlik turi mavjud: autoritar, demokratiya asosidagi va erkin liderlik.

- **Autoritar liderlik:** Autoritar liderlikda lider guruhda yagona vakolatga ega bo'lib, qarorlarni o'zi qabul qiladi va guruh a'zolari o'z fikrlarini ifodalashda erkinlikka ega emaslar. Bunday liderlik turida rahbar o'z nazoratini kuchaytiradi, guruh a'zolariga ko'p erkinlik bermaydi. Autoritar liderlik ba'zi hollarda samarali bo'lishi mumkin, ayniqsa, muayyan maqsadlarni tez va aniq amalga oshirish zarur bo'lsa. Biroq, uzoq muddatda bu liderlik turi guruhda stress, norozilik va motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin.

- **Demokratiya asosidagi liderlik:** Demokratiya asosidagi liderlikda lider guruh a'zolari bilan maslahatlashadi, ularning fikrlarini tinglaydi va qarorlarni birgalikda qabul qiladi. Bunday liderlik turi a'zolarini guruh maqsadlariga ko'proq jalb qiladi, ularni motivatsiya qiladi va o'zaro ishonchni rivojlantiradi. Demokratiya asosidagi liderlik usulida guruhning samaradorligi va maqsadlarga erishish darajasi yuqori bo'lishi mumkin, chunki guruh a'zolari o'zlarining fikrini ifodalash va qaror qabul qilishda ishtirok etadilar.

- **Erkin liderlik (laissez-faire):** Erkin liderlik usulida lider guruh a'zolariga keng erkinlik beradi, qarorlarni ular o'zlari mustaqil ravishda qabul qilishadi. Bunday liderlikda rahbar faqatgina umumiy yo'nalishlarni belgilaydi va guruh a'zolariga o'z ishini bajarish uchun yetarli erkinlik beradi. Erkin liderlik samarali bo'lishi mumkin, agar guruh a'zolari yuqori darajadagi o'zini-o'zi boshqarish va mas'uliyatga ega bo'lsa. Biroq, bu liderlik turi ba'zi guruhlarda aniqlik va tartibni yo'qotishga olib kelishi mumkin.

3. Liderlikning samarali bo'lishiga ta'sir qiluvchi omillar: Liderlik samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

- **Liderning shaxsiy xususiyatlari:** Liderning qarorlar qabul qilishdagi tezligi, ishonchligi, kommunikativnessi va emotsional intellekti samarali liderlik uchun muhimdir.

- **Guruhning ehtiyojlari va vazifalari:** Guruhning maqsadlari, a'zolarining ehtiyojlari va vazifalari liderlik usulini tanlashda muhim rol o'ynaydi.

- **Guruhning o'zaro munosabatlari:** Guruhdagi o'zaro ishonch, hamkorlik va motivatsiya darajasi liderlikning muvaffaqiyatini belgilaydi.

- **Madaniy va ijtimoiy kontekst:** Jamiyatning madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini liderlik turini va samaradorligini ta'sir qiladi.

Xulosa: Liderlik, guruhlarni boshqarish va ularni maqsadlarga yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega. Liderlikning turlari va usullari guruhlarning o'zaro munosabatlariga, motivatsiyasiga va samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Autoritar, demokratiya asosidagi va erkin liderlik turlari har biri o'ziga xos ijtimoiy va psixologik natijalarga olib keladi. Samarali liderlik guruh a'zolarining ehtiyojlarini tushunish, ularga kerakli motivatsiyani taqdim etish va to'g'ri qarorlar qabul qilish orqali amalga oshiriladi.

Date: 11th January-2025

Shuningdek, liderning shaxsiy xususiyatlari, guruhning o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy kontekst liderlik samaradorligiga ta'sir qiladigan muhim omillardan biridir.

ADABIYOTLAR:

1. Abdurashidova, G. (2024). O'QUVCHILARDA DESTRUKTIV XULQ KO'RINISHLARINING PAYDO BO'LISHI VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 651-659.
2. Abdurashidova, G. (2024, May). O 'smirlarda destruktiv xulq ko 'rishlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 4, pp. 5-7).
3. Икромова, С. А. (2024). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 26-31.
4. Ikromova, S. A. (2024). INTELLEKT VA IQBOL: KOGNITIV PSIXOLOGIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 99-104.
5. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВНЫЕ ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПСИХОЛОГИИ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 20-25.
6. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КРИЗИСЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 29-35.
7. Икромова, С. А. (2024). ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ И ПАМЯТЬ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 59-65.
8. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK SALOMATLIK VA UNING JAMIYATDAGI ROLI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 93-98.
9. Икромова, С. А. (2024). КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ И ТЕРАПИЯ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 8-14.
10. Икромова, С. А. (2024). ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПСИХОЛОГА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 63-68.
11. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 46-52.
12. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK YORDAMNING ASOSIY USULLARI: MASLAHATLASHUV VA TERAPIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 87-92.
13. Ikromova, S. A. (2024). EMOTSIYALAR VA ULARNING PSIXOLOGIK TA'SIRI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 105-110.
14. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING DAVOLASH USULLARI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 75-80.

Date: 11th January-2025

15. Икромова, С. А. (2024). ЭМОЦИИ И ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 49-55.
16. Ikromova, S. A. (2024). SHAXSIYAT PSIXOLOGIYASI VA UNING SHAKLLANISHI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 62-67.
17. Икромова, С. А. (2024). ФРЕЙД И ЕГО ВКЛАД В НАУКУ ПСИХОЛОГИЯ. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 43-48.
18. Ikromova, S. A. (2024). KOGNITIV PSIXOLOGIYA: BILISH JARAYONLARI VA XOTIRA. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 81-86.
19. Икромова, С. А. (2024). ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ОПЫТЫ ЧЕЛОВЕКА И ПРОЦЕСС НИМИ УПРАВЛЕНИЯ. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 14-19.
20. Икромова, С. А. (2024). ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА И ВНУТРЕННЯЯ МОТИВАЦИЯ. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 8-13.
21. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 22-28.
22. Икромова, С. А. (2024). РАЗЛИЧИЯ В МУЖСКОЙ И ЖЕНСКОЙ ПСИХОЛОГИИ. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 1-7.
23. Ikromova, S. A. (2024). STRESS VA UNING PSIXOLOGIK TA'SIRI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 68-74.
24. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ОТ ДЕТСТВА ДО ВЗРОСЛОСТИ. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 1-7.
25. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK REABILITATSIYA VA MUAMMOLI SHAXSLAR BILAN ISHLASH. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 111-116.
26. Икромова, С. А. (2024). ГРУППЫ И СОЦИАЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ R. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 32-38.
27. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ, ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА И ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 56-62.
28. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЯ ЛИЧНОСТИ И ВНУТРЕННИЙ МИР ЧЕЛОВЕКА. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 53-58.
29. Ikromova, S. A. (2024). TUG'ISH VA OTA-ONA VO'LISHNING PSIXOLOGIK ASOSI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, 1(2), 117-122.
30. Икромова, С. А. (2024). КОГНИТИВНАЯ ПСИХОЛОГИЯ ПСИХИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ЧЕЛОВЕКА. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 1(2), 36-42.

Date: 11th January-2025

31. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РОДИТЕЛЬСТВА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 15-21.
32. Икромова, С. А. (2024). СТРЕСС И ЕГО ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ НА ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 39-45.
33. Ikromova, S. A. (2024). JINSIY PSIXOLOGIYA: ERKAK VA AYOL PSIXOLOGIYASI FARQLARI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 277-282.
34. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIYADA ETIKA VA QONUNLAR: PSIXOLOGNING JAVOBGARLIGI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 265-270.
35. Ikromova, S. A. (2024). YOSHLAR VA PSIXOLOGIK KRIZISLAR. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 283-288.
36. Ikromova, S. A. (2024). FREUD VA UNING PSIXOLOGIYA ILMIGA QO 'SHGAN HISSASI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 319-322.
37. Ikromova, S. A. (2024). IJTIMOY PSIXOLOGIYA: GURUHLAR VA IJTIMOY TA 'SIRLAR. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 271-276.
38. Ikromova, S. A. (2024). IJTIMOY PSIXOLOGIYANING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI. PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI, 2(1), 193-196.
39. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA O 'QITISHDA MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARINING ROLI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 108-113.
40. Akbarovna, I. S. (2024). BOLALARNING O 'QISH VA YOZISH KO 'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 120-125.
41. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA 'LIMDA O 'YINLAR ORQALI O 'QITISH: AFZALLIKLAR VA USULLAR. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 126-131.
42. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA 'LIMDA INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 114-119.
43. Akbarovna, I. S. (2024). STRESS, DEPRESSIYA VA BOSHQA RUHIY HOLATLARNING PSIXOLOGIYADAGI O'RNI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 7-13.
44. Akbarovna, I. S. (2024). PSIXOLOGIK RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ULARNING AHAMIYATI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 14-19.
45. Akbarovna, I. S. (2024). QAYTA ISHLASH JARAYONI, XOTIRA, FIKRLASH VA MUAMMONI HAL QILISH. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 32-37.

Date: 11th January-2025

46. Akbarovna, I. S. (2024). IJTIMOYIY MUNOSABATLAR, GURUH DINAMIKASI VA INSONLARNING IJTIMOYIY DAVRANISHLARI. *Science, education, innovation: modern tasks and prospects*, 1(3), 26-31.
47. Akbarovna, I. S. (2024). EMOTSIYALARNI TANISH, IFODALASH VA BOSHQARISH USULLARI. *Science, education, innovation: modern tasks and prospects*, 1(3), 20-25.
48. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.
49. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).
50. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.
51. Toymurodov, A. (2023, December). MODERN INTERPRETATION OF PSYCHODIAGNOSTICS AND PSYCHOCORRECTION OF EXTREME SITUATIONS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES"* (Vol. 1, No. 5, pp. 71-79).
52. Toymurodov, A. (2023). BASICS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SERVICES TO MILITARY PERSONNEL. *Академические исследования в современной науке*, 2(24), 148-152.
53. Fattullayeva, M. M. (2024). О ‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA ERTAKLAR O ‘QITISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI. *PEDAGOG*, 7(4), 243-248.
54. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSONNING XULQ-ATVORI VA MOTIVATSIYASI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 301-306.
55. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). YOSH VA PSIXOLOGIK RIVOJLANISH: BOLALIKDAN KATTALIKKA QADAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 295-300.
56. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). PSIXOLOGIYANING UMUMIY TUSHUNCHASI VA ASOSIY SOHALARI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 289-294.
57. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSONNING HISSIY TAJRIBALARI VA ULARNI BOSHQARISH. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 307-312.
58. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSON PSIXIKASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 313-318.
59. Fattullayeva, M. (2024). O ‘QUVCHILARNING SO ‘Z BIRIKMASI, GAP USTIDA ISHLASH KO ‘NIKMASINI O ‘STIRISH. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 534-542.
60. Kamilovna, R. N. (2021). Coaching approach at a mathematics lesson in grade 3 in the educational structure “equal partner”. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 10(1), 228-234.

Date: 11th January-2025

61. Rajabova, N., & Fayziyeva, D. (2021). FOLKLORISM IN THE WORKS OF DILSHOD RAJAB. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 212-214).

62. Rajabova, N. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING TADQIQOTCHILIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 27(27).

